

Шифр «продаж майна»

ПРОДАЖ МАЙНА БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРІЯ БАНКРУТСТВА	5
1.2. Історія розвитку продажу майна	10
РОЗДІЛ II. ПРОДАЖ МАЙНА БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО	12
2.1. Корупційні аспекти продажу майна боржника.....	12
2.2. Реформування інституту продажу боржника.....	14
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23

ВСТУП

Проблеми, що виникають в процесі звернення стягнення на майно в ході застосування заходів примусового стягнення, стали на сьогоднішній день головним болем багатьох учасників господарського обороту. Одні з них виявляються на стороні стягувачів, активно намагаються отримати свою, інші - на боці боржників, настільки ж завзято відбиваються від докучливих кредиторів.

Мета роботи. Наукова робота присвячена дослідженню нового інституту господарського права України – продажу майна боржника у справі про банкрутство. У роботі проаналізовано судову практику, яка стосується продажу майна боржника з використанням процедури аукціону, а також досліджується інститут електронних торгів.

Методи дослідження. У роботі використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Так, за допомогою діалектичного методу пізнання було оцінено застосування дворівневої системи електронних аукціонів у справах про банкрутство. З використанням методу аналізу та синтезу було досліджено підходи окремих вчених до проблем правового регулювання інституту продажу майна боржника у справах про банкрутство, а також проаналізовано норми національного законодавства, за допомогою яких регулюється такий засіб реалізації майна боржника як електронний аукціон. Статистичний метод дослідження використовувався для порівняння тривалості здійснення процедури банкрутства у різних країнах, а також вартості оцінки майна у таких країнах.

Постановка проблеми та її актуальність. Правова визначеність відносин з продажу майна боржника у процедурах банкрутства є запорукою ефективної розбудови демократичного суспільства. Впровадження інформаційно-телекомунікаційних систем у ринкові відносини вплинуло на електронний аукціонний продаж. Слід зазначити, що у 2008 році стартував пілотний проект інтернет-аукціонів з реалізації примусово вилученого майна боржників в рамках виконавчого провадження.

Законодавство України щодо продажу майна боржника давно потребувало реформування та істотних змін. З метою уніфікації та спрощення процесуальних аспектів в господарському судочинстві було змінено низку вже існуючих норм щодо продажу майна боржника, а законодавча база поповнилась новелами, які стосуються, зокрема, інституту продажу майна боржника у справі про банкрутство. Кодекс України з процедур банкрутства, який був введений в дію, 21.10.2019 року, покликаний вирішити нагальні проблеми реалізації майна боржника.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання реалізації майна боржника через аукціон розглядали такі вчені як Аляб'єва Н. В., Балакін В. В., Беляєва О. А., Гоголіна Г.В., Дудник Д. В., Дейнега М.А., Зеленкова І. І., Легеза Є. О., Луценко Д. С., Романюк Я. М., Мартинюк О. А., Огріх Ю. Г., Павлюченко Ю. М., Фурса С. Я. та інші. Однак, незважаючи на вже існуючі наукові праці у досліджуваній сфері, все ж відсутні сучасні дослідження продажу майна боржника в процедурі банкрутства на підставі прийнятого Кодексу України з процедур банкрутства. Питання реалізації арештованого нерухомого майна через електронні торги залишається відкритим та потребує свого подальшого наукового дослідження.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА

1.1. Історія розвитку інституту банкрутства

Зародження інституту банкрутства було обумовлено розвитком господарських, кредитних відносин та відносин власності ще за часів Стародавнього Риму. Тоді неповернення боргів був пов'язаний з небезпекою втратити свободу і навіть життя, не кажучи вже про захоплення майна боржника, що цілком характерно для рабовласницьких виробничих відносин. У найдавнішому пам'ятнику правової культури - Римських Законах XII таблиць - було закріплено право кредитора на відшкодування збитків від невиконання зобов'язань. Згідно з цим законом незадоволені кредитори мали право розрубати на частини неспроможного боржника [1].

Для стародавніх товариств і відповідних їм правових систем характерним є те, що неспроможний боржник (фізична особа) відповідав перед кредиторами не своїм майном, а в першу чергу особистими немайновими правами (свободою і здоров'ям). Стародавньому конкурсному праву властиве превентивне (попереджувала) вплив на торговельний оборот шляхом встановлення жорстких норм кримінального права.

В епоху Середньовіччя положення римського права частково були перейняті італійським правом. У IX-X ст. торгові відносини в італійських містах були досить розвинені, що спонукало до створення правових механізмів, спрямованих на задоволення вимог кредиторів у разі неплатоспроможності боржника. Правові норми середньовічних італійських міст викладалися в статутах, які представляли собою збірники судових рішень (найбільш розробленим називають статут р Генуї 1488 г.) [2].

Слово «банкрут» (від італ, banco - лава, rotta - зламана) дослівно означає зламати лаву, на якій сидів комерсант, провідний торговельну або фінансову діяльність [2]. Його відмова платити за своїми борговими зобов'язаннями через відсутність коштів призводив до того, що лаву ламали. Ця обставина служило сигналом припинення діяльності комерсанта і попередженням для інших [1].

Важливим етапом у розвитку французького конкурсного права стало Торговельне положення, прийняте 12 вересня 1807 року і набула чинності з 1 січня 1808 Ухвала посилило кримінальну спрямованість норм. Так, Наполеон I наполягав на введенні відповідальності дружини по боргах чоловіка. Укладення закріпило три види неспроможності: нещасну, необережну і злісну. Будь-боржник в разі несплати боргів підлягав арешту. Наслідком надмірної суворості норм Уложення стало те, що багато боржників або ховалися, або домовлялися з кредиторами про ведення справ поза судовими органами [3].

Закон 1833 р значно пом'якшив заходи, що застосовуються до боржників. Цей Закон, як і Покладання 1808 року, стосувався тільки торгової неспроможності. Встановлювалося, що тільки купці можуть бути неспроможними. Особи, які не ведуть торгівлю, можуть впадати в неоплатному, яка тягне інші наслідки і розглядається загальними судами [3].

Французьке конкурсне виробництво зробило сильний вплив на конкурсні закони Італії після її об'єднання.

Для німецького конкурсного права XVIII ст. характерна вироблення окремими державами власних конкурсних законів. Так, в Пруссії в 1722 р з'явився загальний іпотечний і конкурсний статут, який потім неодноразово перероблявся. Останній конкурсний статут прийнятий в 1855 р

В Австрії в 1781 р з'явився конкурсний статут, який в 1796 р увійшов у вигляді розділу в загальний судовий статут.

У Баварії ще в 1616г. був прийнятий власний конкурсний статут, що діяв до прийняття у 1753 р нового. Судове Покладання 1753, що включило конкурсні норми, примітно тим, що дало початок характерному для німецького права поділу конкурсного права та конкурсного процесу, В Саксонії конкурсні закони з'явилися в 1724 і 1766 рр.

Зазначені законодавчі акти по-різному регулювали багато питань конкурсного права, і до часу об'єднання Німеччини на території, займаної нею в даний час, діяли найрізноманітніші джерела конкурсного права, В зв'язку з цим в 1870 р канцлеру було запропоновано розробити проект конкурсного статуту.

Виконання цього обов'язку було покладено на прусський міністерство юстиції. Процес прийняття проекту тривав майже шість років, і в 1876 р конкурсний статут був прийнятий [4].

Общегерманский конкурсний статут діяв понад 100 років. Цей статут значно посилив роль кредиторів в конкурсному процесі; встановив правило про позаконкурсний задоволенні певних вимог; диференціював конкурсних кредиторів і кредиторів конкурсної маси.

У Великобританії інститут банкрутства розвивався незалежно від континентальної Європи, Примітно те, що закони часто змінювалися, встановлюючи нерідко протилежні норми. Спрямованість першого конкурсного закону, прийнятого Генріхом VIII в 1543 р була кримінальної. У ньому визначалися порядок арешту майна боржника та розділу його між кредиторами. Прийнятий в 1572 г, при Єлизаветі Закон виключив його застосування до суб'єктів, що не ведуть підприємницьку діяльність. З цього часу в Англії допускалася тільки торгова неспроможність.

Законодавство, охороняючи особистість боржника від замахів на його свободу, не змінило свого погляду на кредит. Об'єктом стягнення ставали будь-які майбутні майнові надходження боржника.

Перший банкрутському статут з'явився в Англії в 1825 р при Георгі IV. Цей акт розширив число суб'єктів, що мають право заявляти про банкрутство, віднісши до них боржника; допустив укладення мирової угоди більшістю 9 / 10 кредиторів за сумою вимог.

Конкурсний статут 1849 р надав право боржника заявити про своє банкрутство тільки одночасно з обіцянкою негайної сплати 25% боргу. Значно посилювався контроль суду над конкурсними процедурами.

У 1861 р з'явився закон, який змінив деякі положення Статуту 1849 року, не виключаючи дію останнього повністю. Цей закон наділив суд правом порушувати конкурсний процес, а також встановив однакові правила для торгової і неторгової неспроможності.

У 1883 р вступив в силу Конкурсний статут, усунув деякі недоліки попередніх актів, але не позбавлений недоліків власних. Основними ідеями цього статуту були: надання пільг нещасному боржника; надання права керування майном боржника не кредиторам, а адміністративним органам. Статут 1883 р зняв всі обмеження для боржника, який бажає оголосити про своє банкрутство, і заборонив порушувати конкурс суду.

Незважаючи на безсистемність у розвитку конкурсного права Великобританії, воно зробило величезний вплив на правові системи таких країн, як США, Канада і Австралія.

Італійське конкурсне право було спрямоване на регулювання торгової неспроможності, оскільки саме купці найчастіше виявлялися неплатоспроможними. Ініціатива в порушенні конкурсного процесу могла виходити від кредиторів, боржника та суду [3]. Можливість ініціативи боржника розглядалася як пільга, так як вела до пом'якшення особистих наслідків, зокрема, до звільнення від арешту або до арешту у власному будинку.

Однак політичні умови не дозволили статутам окремих італійських міст піднятися до загального італійського торгового права.

Під впливом італійських купців, що торгували у Франції, Німеччині та незадоволених відсутністю в цих країнах правових норм, що регулюють неспроможність боржників, розвивається інститут банкрутства в Європі.

Закони Франції тих років (наприклад, Указ Франциска I (1536) або менших, Указ Карла IX (1560)) передбачали застосування до банкрутів тілесних покарань і прив'язування їх до ганебного стовпа. У Німеччині едикти Карла V від 1531 і 1540 рр. прирівнювали неспроможних боржників до злодіїв і наказували піддавати їх негайної страти [5].

Велике значення для історії французького конкурсного права має ордонанс 1673 (ордонанс Кольбера), що містить XI розділ, присвячений неспроможності. Ордонанс закріплював як торгову, так і неторгову неспроможність; встановлював, що моментом відкриття неспроможності є день

втечі боржника; визнавав недійсними всі угоди боржника, вчинені на шкоду кредиторам; визначав, що голосування на зборах кредиторів здійснюється кількості не кредиторів, а вимог.

Таким чином, в ході історичного розвитку регулювання відносин власності в зв'язку з неплатоспроможністю окремих суб'єктів спочатку був вироблений спеціальний інститут торгового права – конкурсне виробництво. Кінцева мета даного правового інституту відповідне задоволення вимог кредиторів неспроможного боржника і звільнення останнього від боргів з наданням можливості знову приступити до комерційної діяльності. Подальший розвиток інституту неспроможності пов'язано з поширенням процедур банкрутства на інші сфери бізнесу, за межі торгівлі [3].

Згодом, поряд з фізичними особами, учасниками торгового обороту все активніше ставали юридичні особи, яким в даний час належить основна роль в комерційному обороті [3]. Діяльність багатьох організацій (фінансових, стратегічних, суб'єктів природних монополій, транснаціональних і т. д.) впливає на економічні інтереси не тільки певних кредиторів, але також регіонів, держави і світової економіки в цілому.

У цих умовах метою законодавства про банкрутство стає не тільки захист інтересів кредиторів, а й рішення макроекономічних завдань, що забезпечують життєдіяльність людського суспільства. Таким чином, крім процедури конкурсного виробництва, значне місце в сучасній судовій практиці займають відновлювальні процедури, включаючи фінансове оздоровлення і зовнішнє управління майном боржника.

В даний час основне завдання інституту банкрутства в розвинених ринкових країнах пов'язана зі збереженням підприємства, а значить, і власності його власника шляхом зміни системи управління підприємством, надання відстрочки і розстрочки платежу. Держава і суспільство зацікавлені не в ліквідації підприємства-боржника, а у відновленні його платоспроможності за допомогою спеціальних процедур, передбачених законодавством про неспроможність (банкрутство) [1].

1.2. Історія розвитку продажу майна

Торги в Україні – справа не нова і, як будь-яке явище, мають свою історію. Перші збереглися акти зі згадуванням заходів – предтеч публічних торгів відносяться ще до XVII століття. Однак з встановленням радянського режиму публічні торги зникли з господарського життя країни, як і всі відносилося до ринкового господарства. Нова історія торгів обчислюється з початку дев'яностих років минулого століття. З цього часу сфера проведення публічних торгів істотно збільшилася і включає в себе кілька галузей права. Тут варто загострити увагу на деяких проблемах виникають при проведенні торгів в рамках виконавчого провадження, коли з публічних торгів примусово реалізується майно боржника [6].

Перший етап: свій розвиток давньоруський конкурсний процес розпочинає з Руської Правди XII ст. до XVII ст. (прийняття Першого Статуту неспроможності 1740 року). В першому правовому акті слов'янської держави – Київської Русі були закладені основи конкурсного процесу. Розвиток феодальних відносин великої централізованої держави Київська Русь вимагав існування такого важливого інституту, як конкурсний процес. Руська Правда диференціювала умови застосування відповідальності боржника залежно від причин виникнення неоплатності: нещасна і злісна [7; 8].

Другий етап – конкурсний процес царської Росії починається з прийняттям Статуту неспроможності 1740 року до 1917 року. Він зумовлений бурхливим розвитком економічних відносин у XVII ст. Цьому сприяли реформи Петра I. Але питання неспроможності не регулювалися одноманітно за допомогою закону. У цей період існує три види джерел права, що регулюють питання неспроможності. Це іноземне законодавство про неспроможність, давньоруський звичай стягнення боргів і конкурсне законодавство Росії. У 1832 році був прийнятий Статут про торговельну неспроможність [7; 9].

У ньому містилося багато статей зі Статуту 1800 року, а також із проектів неприйнятих статутів 1753, 1761, 1763 років і Статуту 1740 року. Це був найбільш вдалим з юридичного боку, порівняно з його попередниками. В

основі неспроможності Статут заклав неоплатність. Виділялося три види неспроможності: нещасна, необережна (просте банкрутство), підложна (злісне) або зловмисне банкрутство [7]. Ця градація була потрібна для притягнення до кримінальної відповідальності. Статут 1832 року ввів інститут присяжних попечителів, які призначалися самим судом. Функції присяжного попечителя (зараз арбітражний керуючий) полягали в довірчому управлінні майном боржника до утворення органів конкурсного управління. Конкурсне управління, яке формувалося кредиторами, обравши голів і кураторів, мало великі повноваження: формувало активи і пасиви боржника, вирішувало долю боржника та притягнення його до кримінальної відповідальності. Рішення приймалося зборами кредиторів більшістю голосів. Після Статуту 1832 року законодавство про неспроможність розвивалося мінливими темпами. За період до 1917 року відзначені важливі зміни. У 1836 році набрали сили Правила про запровадження адміністрації у справах торговельної неспроможності. Така адміністрація була своєрідною досудовою санацією, прообразом сучасної процедури санації. Статут про неспроможність 1832 року діяв до 1917 року, причому після революції судами й іншими установами не приймалися і не розглядалися ніякі суперечки з цивільних відносин, що виникли до 7 листопада 1917 року [7].

Третій етап – становлення й розвитку Радянської системи управління (1917-1991 роки), конкурсний процес складався із судової практики, побудованої на дореволюційних правилах про неспроможність. Незважаючи на те, що Цивільний кодекс РСФСР 1922 року містив окремі положення щодо неспроможності торгових товариств та фізичних осіб, будь-яких норм, що регулювали б саму процедуру банкрутства, не існувало. З введенням монополії державної власності, посиленням планових основ в економіці інститут банкрутства втратив своє призначення. Таким чином, на початку 60-х років загальні норми про банкрутство були виключені з цивільного законодавства [7; 10].

РОЗДІЛ II. ПРОДАЖ МАЙНА БОРЖНИКА У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

2.1. Корупційні аспекти продажу майна боржника

Однією з найгостріших проблем української правової дійсності є корупція, яка проникла в усі сфери життя суспільства. Відповідно до пункту 1 статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [11].

Не тільки органи державної і муніципальної влади схильні до цієї проблеми. Корупція проникла і в підприємницькі відносини.

У підприємницької діяльності зустрічаються такі прояви корупції, як зловживання становищем, комерційний підкуп або інше незаконне використання фізичною особою свого становища всупереч законним інтересам суспільства і держави з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб або незаконне надання такої вигоди зазначеній особі іншими фізичними особами [12].

Майно боржника в справі про банкрутство може бути реалізовано на стадії зовнішнього управління шляхом проведення торгів у формі аукціону.

Наприклад, проявом корупції на етапі оцінки може бути зацікавленість арбітражного керуючого в заниженні вартості майна боржника, за допомогою недостовірної оцінки ринкової вартості майна. При наявності змови керуючого і кредиторів (для подальшого продажу афілійованим особам, заподіяння майнової шкоди третім особам) дане зловживання може бути припинено тільки

уповноваженим органом, боржником, третьою особою, чії права порушені шляхом проведення повторної оцінки.

На іншому етапі, наприклад, арбітражний керуючий представляє для затвердження зборам кредиторів пропозиції з продажу майна боржника. Якщо пропозиції керуючого про продаж не будуть розглянуті і затверджені зборами кредиторів боржника протягом двох місяців, арбітражний керуючий має право звернутися до господарського суду, в провадженні якого знаходиться справа про банкрутство, з клопотанням про затвердження порядку, умов і термінів продажу майна боржника. Проявом корупції на даному етапі є прийняття положень про порядок продажу майна боржника з необґрунтованими вимогами до покупця майна.

Зниженню корупційних чинників при продажу майна боржника можуть послужити наступні заходи:

1. Зміна статусу арбітражного керуючого. В даний час арбітражний керуючий - це суб'єкт підприємницької діяльності, що складається в саморегулюючій організації арбітражних керуючих, на якого судом може бути покладено обов'язок проведення процедури банкрутства. Я вважаю, що формування інституту державних керуючих дозволить викоринити зацікавленість керуючих у реалізації майна за заниженими цінами афілійованим особам. Керуючі будуть перебувати на державній службі, отримувати винагороду за свою діяльність незалежно від сумлінності боржника, яка зобов'язана сплачувати арбітражному керуючому винагороду відповідно до чинного законодавства.

2. Ухвалення норм, що зобов'язують організатора торгів в разі відмови або ухилення переможця торгів від підписання договору протягом п'яти днів з дати отримання пропозиції укласти договір купівлі-продажу з іншим суб'єктом торгів, що запропонував найвищу ціну, якщо ціна, запропонована цим учасником, нижче ціни запропонованої переможцем торгів не більше ніж на 10%.

3. Посилення заходів відповідальності арбітражних керуючих за комерційний підкуп в частині заборони займатися певною діяльністю.

2.2. Реформування інституту продажу боржника

Якщо боржник не виконує покладену на нього обов'язок в термін для добровільного виконання такої, то виникає можливість застосування заходів примусового виконання [13].

Для організацій основної міри примусового виконання є звернення стягнення на майно, яке полягає в накладенні арешту (опису), вилучення та примусової реалізації. У розділі IV Закону «Про виконавче провадження» розкриваються загальні положення про накладення стягнення на майно боржника, а в розділі V Кодексу України з процедур банкрутства - визначаються особливості цього виду стягнення по відношенню до боржника-організації [13].

Проблеми, що виникають в процесі звернення стягнення на майно в ході застосування заходів примусового стягнення, стали на сьогоднішній день головною проблемою багатьох учасників господарського процесу. Одні з них виявляються на стороні стягувачів, які активно намагаються отримати своє, інші - на боці боржників, настільки ж завзято відбиваються від докучливих кредиторів.

Легеза Є. О., Круговий О. О. вказують на проблеми у підготовчому етапі до фактичного здійснення самої процедури реалізації арештованого нерухомого майна боржника, тобто у разі порушення процедури оцінки нерухомого майна можливі наслідки у вигляді скарг або визнання у судовому порядку звіту про оцінку нерухомого майна недійсним, що в свою чергу також ускладнює подальше здійснення процедури продажу майна [14].

І. Кравченко пропонує закріпити підстави та порядок оскарження результатів електронних торгів, створити контролюючі системи для виявлення і припинення зловживань та порушень [15].

Проте у процедурі банкрутства існують факти коли арбітражний керуючий неналежно виконує обов'язки ліквідатора попередньо не узгодивши з

комітетом кредиторів кандидатуру суб'єкта оціночної діяльності, через дії якого відбулось зниження вартості майна банкрута від попереднього оцінювання. З огляду на встановлене, суди дійшли висновку, що комітет кредиторів не в повній мірі скористався власними повноваженнями, згідно частини 2 ст. 29 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», та не визначив іншого способу оцінки майна, окрім експертної оцінки, яка була проведена ліквідатором боржника з дотриманням процедури згідно законодавства про банкрутство (Постанова Вищого господарського суду України. Справа № 45/1356) [16].

Оскільки основною задачею продажу майна боржника на аукціоні з боку покупця полягає у набутті права на укладення договору купівлі-продажу майна, що є об'єктом реалізації на конкурентній основі, з боку продавця (боржника) – у виявленні покупця та реалізації майна боржника за найвищою ціною [23], вважаємо за доцільне внести доповнення до ст. 12 Кодексу України з процедур банкрутства, а саме доповнити її пп. 3.1 п.3 ч. 2, де вказати обов'язок арбітражного керуючого на основі аналізу фінансового ринку оцінити майно та вказати ціну лота, погодивши її з комітетом кредиторів та/або забезпеченим кредитором.

Наприклад, американські кредитори при визначенні ціни лоту керуються фактами та обставинами кожної ситуації, застосовуючи традиційні методи оцінки (тобто питання доходу, ринку та активів) [17].

Але слід мати на увазі, що оцінка майна, зокрема як цілісного майнового комплексу, це всього лише прогноз щодо ціни, яку, можливо, можна виручити за майно, який може й не здійснитися. Враховуючи відсутність (тривалий час) бажаючих прийняти участь в аукціоні з продажу майна банкрута за початковою ціною, визначеною ліквідатором сукупністю визнаних судом вимог кредиторів, з метою дотримання строків та мети ліквідаційної процедури, дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника, користуючись наданим приписами ч.1ст. 63 Кодексу України з процедур банкрутства, вважаємо, що ліквідатором може бути проведено експертну оцінку майна боржника, згідно укладених з

експертами договорів, та з'ясовано ринкову (реальну) вартість майна банкрута [18]. Прикладом є Постанова Північного апеляційного господарського суду, де вказано, що реалізація майна боржника відбулася за заниженою вартістю, а також з порушенням порядку реалізації арештованого майна [19]. Але на сьогодні аукціон з можливістю зниження початкової ціни це спосіб продажу майна боржника, за яким початкова ціна лота покроково знижується в ході торгів аукціону, з подальшою можливістю додаткового подання цінових пропозицій [20].

Тим самим існуюча система банкрутства не завжди дозволяє продавати майно боржника за найвищою ціною та не забезпечує захист прав покупця. О.В. Титова, К.О. Калаченкова вважають, що за аукціоном не дуже ефективно продавати малоцінні предмети, які не належать до категорії тих, що швидко псуються. Можливим варіантом у такому випадку могло б бути встановлення цінової межі для продажу майна поза аукціону [21].

Тому саме через свою незрозумілість, не конкурентоспроможність, відсутність гарантій стара система продажу майна боржника реформована. Доказом цього є зайняте Україною 149 місце за показником «врегулювання неплатоспроможності» у дослідженні Світового банку «Doing business 2018» [22].

Неефективність судового врегулювання неплатоспроможності в Україні, на сьогоднішній день, обумовлене вкрай тривалою процедурою (в середньому 2,9 роки проти 1,7 року у розвинутих країнах), високою вартістю процедури банкрутства в Україні (40,5 % від вартості майна боржника проти 9,1 % у розвинутих країнах) та майже в 10 разів нижчий індекс стягнення [17].

Існуючий на сьогодні порядок є недостатньо ефективним. З моменту введення в дію електронної торгової системи «СЕТАМ», проведено тільки 56 690 тис. торгів при загальній кількості 366 555, а частка дохідності становить 5,7 % [23].

В Кодексі України з процедур банкрутства вперше широко та детально прописали процедуру банкрутства фізичних осіб та процедуру продажу активів

банкрутів через електронні аукціони. Також закладено дворівневу систему електронних аукціонів, оскільки велика кількість незалежних майданчиків продає активи за єдиними правилами, за принципами системи ProZorro – відкрито, публічно, легко й доступно для усіх користувачів системи. Нова електронна торгова система буде дворівневою, що складається з центральної бази даних та авторизованих електронних майданчиків [24].

Ухвалення Кодексу однозначно сприятиме підвищенню ефективності процедури банкрутства і поліпшенню умов кредиторів. Крім поліпшення ситуації сторін процедури банкрутства, очікується позитивний вплив на міжнародні рейтинги нашої країни.

Як приклад, візьмемо рейтинг проекту Doing Business. Проект «Doing Business» дозволяє об'єктивно оцінити нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність, і забезпечення їх дотримання в 190 країнах, а також в окремих містах на регіональному та регіональному рівнях [25].

В рамках дослідження здійснюється збір і аналіз всебічних кількісних даних для зіставлення умов регулювання підприємницької діяльності між країнами і в динаміці, тим самим проект «Doing Business» спонукає країни до більш ефективного регулювання, забезпечує вимірні орієнтири для проведення реформ і служить ресурсом для науковців, журналістів, дослідників з приватного сектора і інших осіб, які цікавляться діловим кліматом в кожній країні [25].

З прийняттям Кодексу з процедури банкрутства у 2019, в наступному році, у 2020, Україна займає 64 місце в вищезгаданому рейтингу. Для прикладу, в попередньому 2019 році, Україна займала 71 місце [26].

За підрахунками експертів World Bank, один пункт в рейтингу дає можливість додатково залучити в економіку країни близько \$ 600 млн.

Обраний вектор розвитку країни є правильним. Реформи не є напрасними і мають позитивний результат.

Досить важливим було врахування інтересів та побажань банківської спільноти. Тому новий Кодекс забезпечує:

- продаж майна банкрутів з дотримання принципів прозорості на електронному аукціоні;
- погодження стартової ціни з кредиторами, а також склад лоту, крок аукціону тощо;
- зниження ціни на першому повторному аукціоні можливе тільки за згодою забезпеченого кредитора;
- встановлено обов'язок арбітражного керуючого погодити витрати на збереження майна із забезпеченим кредитором, в разі спору розмір витрат на зберігання визначає суд [27].

Продаж майна боржника на аукціоні відбувається в електронній торговій системі. Порядок функціонування електронної торгової системи, організації та проведення електронних аукціонів, визначення розміру, сплати, повернення гарантійних внесків та сплати винагороди операторів електронних майданчиків затверджується Кабінетом Міністрів України.

Як зазначила Гоголіна Г. В., що електронний аукціон – процедурний правочин на основі складного фактичного складу, забезпечений засобами електрокомунікацій та алгоритмічних операцій, спрямований на продаж товарів споживачам за сформованою конкурентним торгом ціною [28].

Принципами діяльності електронної торгової системи є загальнодоступність, недискримінаційність та гарантування рівних права та доступу до інформації всім бажаючим, а при обміні і збереженні інформації та документів забезпечення непорушності даних про учасників під час проведення аукціону та їх конфіденційність до моменту завершення аукціону.

Для забезпечення принципів діяльності електронної торгової системи важливу увагу приділено можливим випадкам шахрайства та недобросовісного використання системи. Тому створення контролюючих систем для виявлення і припинення зловживань та порушень є важливим для інституту продажу майна боржника. З цією метою запроваджено ряд тестів на добросовісність.

Електронна торгова система реалізується через електронні торгові

майданчики, які повинні забезпечувати:

- 1) можливість пошуку інформації за датою розміщення оголошення, датою проведення аукціону, видом майна, ціною, номером лота, місцезнаходженням майна, найменуванням боржника та замовника аукціону;
- 2) можливість анонімного цілодобового перегляду, копіювання та роздрукування інформації на основі поширених веб-оглядачів та редакторів без необхідності застосування спеціально створених для цього технологічних та програмних засобів, без обмежень та стягнення плати;
- 3) автоматичне розміщення, отримання і передачу інформації та документів;
- 4) користування сервісами з автоматичним обміном інформацією;
- 5) рівний і вільний доступ до аукціону всім учасникам та можливість здійснювати перегляд проведення аукціону в інтерактивному режимі реального часу всім заінтересованим особам.

Процедура реалізації арештованого нерухомого майна шляхом е-торгів здавалось би є більш-менш врегульованою, однак підготовчі етапи до її фактичного здійснення містять ряд прогалин у законодавстві та моментів, за допомогою яких можна по-різному тлумачити дії як виконавців, так і самої процедури реалізації арештованого нерухомого майна боржника. Так, у разі факту реєстрації неповнолітньої дитини у житловому приміщенні боржника, процедура реалізації такого майна стає майже неможливою [12].

У випадку порушення порядку проведення аукціону, правочин визнається недійсним господарським судом у межах провадження у справі про банкрутство за заявою боржника, арбітражного керуючого, кредитора або особи, інтереси якої були при цьому порушені [29].

Задля повного забезпечення можливості реалізації майна є проведення повторного аукціону зі зниженням ціни. Перший аукціон проводиться без можливості зниження початкової ціни. Повторний аукціон може проводитися з можливістю зниження початкової вартості лише за згодою забезпеченого

кредитора щодо майна, яке є предметом забезпечення, або за згодою комітету кредиторів щодо іншого майна, яке підлягає продажу [29].

Існуюча система CETAM, нажаль, дає можливість існуванню корупції. Наприклад, конфісковане на митниці або арештоване в результаті різних спорів майно потрапляє до Державної виконавчої служби Мін'юсту. Державна виконавча служба складає цьому майну оцінку і відправляє на продаж через CETAM, при цьому є інтерес аби Державна виконавча служба оцінила якнайдешевше арештоване майно [24].

Новий кодекс передбачив максимальну «прозорість». Замовник аукціону забезпечує доступ до відомостей про майно, що підлягає продажу, а також можливість ознайомитися з майном за його місцезнаходженням. Доступ до такої інформації в електронній системі, є безоплатним та вільним [30].

У системі також організатор обов'язково публікує протокол торгів. Таким чином, в системі буде видно весь перебіг аукціону: хто, коли, які подавав ставки, виграв і став переможцем на аукціоні [30].

Передбачили й максимальний допуск учасників до аукціону. Електронний майданчик лише проводить ідентифікацію учасника. Останній сплачує гарантійні внески за участь в аукціоні. А кваліфікацію переможця у системі проводять вже після завершення аукціону [30].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що необхідним є реформування інституту продажу майна боржника, оскільки сучасна система та процедура здійснення такого продажу є неефективними.

Крім цього, нагальним є питання удосконалення нормативної бази, якою регулюється процедура виконавчого провадження, зокрема, Закону України «Про виконавче провадження», адже наявність численних прогалин та колізій створює труднощі у розумінні і застосуванні цього інституту. Так, можливість оскарження дій виконавця у разі недотримання, наприклад, процедури оцінки майна або прийняття рішення суду про визнання недійсним звіту про оцінку майна суттєво ускладнює подальше продовження процедури продажу майна боржника.

Норми нового Кодексу дозволять вирішити численні проблеми, які стосуються сфери продажу майна боржника. До того ж, численні нововведення, які діятимуть з набуттям чинності Кодексом, сприятимуть покращенню бізнес-клімату, підвищенню рівня конкуренції, зменшенню рівня корумпованості державних органів та посадових осіб, що діють у цій сфері, а також дозволять залучити як вітчизняні, так і іноземні інвестиції для розвитку різних сфер суспільного життя. Введення нових, юридично обґрунтованих та ефективних механізмів здійснення продажу такого майна є свідченням запровадження модернізованої системи регулювання суспільних відносин у цій сфері.

В цілому, введення в дію як нового Кодексу, так і відповідних «деталізуючих» нормативних актів сприятиме підвищенню ефективності процедур банкрутства та зростання рівня України у світовому рейтингу таких процедур.

Реформування системи продажу майна боржника як складової ширшого інституту банкрутства є наближенням України до європейських стандартів. В Україні існують великі прогалини між правовою базою та її імплементацією, тому ця реформа розглядається як складова частина комплексного, більш істотного реформування.

Викладені у роботі пропозиції допоможуть обрати оптимальний шлях регулювання відносин з приводу продажу майна боржника у провадженні справи про банкрутство, з урахуванням наукових розробок та практичного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основна мета банкрутства. Банкрутство підприємства: поняття, види, процедура ліквідації компаній з боргами. Учасники процедури банкрутства підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voditporusski.ru/uk/osnovnaya-cel-bankrotstva-bankrotstvo-predpriyatiya-ponyatie-vidy/>
2. Механизм правового регулирования несостоятельности / Карепина С. А. – М: Волтерс Клувер, 2008. – С. 262.
3. Байкіна С.Г. Облік і аналіз банкрутств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrdoc.com.ua/text/33225/index-1.html>
4. Банкрот // Этимологический словарь русского языка = Russisches etymologisches Wörterbuch : в 4 т. / авт.-сост. М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. чл.-кор. АН СССР О. Н. Трубачёва, под ред. и с предисл. проф. Б. А. Ларина [т. і]. – Изд. 2-е, стер. – М. : Прогресс, 1986-1987.
5. Банкротский устав // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890-1907.
6. Деякі правові проблеми, що виникають при реалізації майна боржника на публічних торгах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ur.co.ua/73/148-1-nekotorye-pravovye-problemy-voznikayushie-pri-realizacii-imushestva-dolzhnika-na-publichnyh-torgah.html>
7. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом / За заг. ред. О. О. Кульчій. – Полтава. – 2016. – 109 с.
8. Окремі елементи конкурсного процесу: історичний розвиток та застосування на Поділлі / О. І. Матушак // Господарський (арбітражний) суд Хмельницької області: історико-правові нариси, портрети / За заг. ред. Н. О. Балац. – Кам'янець-Подільський: ПП Мощак М. І., 2006.
9. Конкурсний процес царської Росії / Б. М. Поляков // Санація та банкрутство. – 2006. - № 1.

10. Регулювання заліку взаємних однорідних вимог радянським конкурсним законодавством / Т. М. Чубар // Санація та банкрутство. – 2006. - № 1.
11. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року / Відомості Верховної Ради України. – 2014. № 1700-18.
12. Протидія корупції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://emss.ua/uk/protid-ya-korupts/>.
13. Звернення стягнення на майно боржника. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua-referat.com/%D0%97%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%BE_%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0_2.
14. Легеза Є. О., Круговий О. О. Правозастосовчі аспекти адміністративної процедури державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, що придбане на електронних торгах // Journal «ScienceRise: Juridical Science» №1(7) 2019. – С. 29- 34.
15. Кравченко І. Чи буде подолана корупція у ДВС України після введення CETAM. - Юридична газета від 16.06.2015. - №24-25. – С.3.
16. Постанова Вищого господарського суду України . Справа № 45/1356 – Режим доступу до ресурсу: [arbitr.gov.ua > docs](http://arbitr.gov.ua/docs).
17. Newton, Grant W., Paul N. Shields, and James F. Hart, Business Valuation in Bankruptcy: A Nonauthoritative Guide, American Institute of Certified Public Accountants, 2002. – 76 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://trove.nla.gov.au > version](https://trove.nla.gov.au/version).
18. Правові висновки Верховного Суду у справах про банкрутство за вересень 2018 року. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/press/news/592021/>

19. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 14.05. 2019 р. – Справа № 910/8300/18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakononline.com.ua> › show.

20. Порядок організації та проведення аукціонів з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2019 р. № 865. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakononline.com.ua> › show.

21. О.В. Титова, К.О. Калаченкова. Щодо продажу майна в провадженні у справі про банкрутство // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – № 9. –2016. – С. 76-82.

22. ВБ 2019 Показатель благоприятности условий ведения бизнеса. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#resolving-insolvency>.

23. Статистика CETAM – 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stats.setam.net.ua>.

24. В. П. Козирєва, О. О. Бойко. Реформування інституту продажу майна боржника у справі про банкрутство // Юридичний вісник. – № 4 (53). – 2019. – С. 136-142.

25. Менеджмент малих і середніх підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/18657/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20%20%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%85%20%20%D1%96%20%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%85%20%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2.%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

26. ВБ 2019 Показатель благоприятности условий ведения бизнеса. – 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#>

27. ІАС Консультант «Верховна рада прийняла Кодекс України про процедури банкрутства». – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/news-zakon?doc=.1HJA7C7E8>
28. Гоголіна Г. В. Правове регулювання інтернет-аукціонів примусово вилученого майна / автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – 2019. – 21с.
29. Питання функціонування електронної торгової системи з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність). Постанова Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 № 865. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2019-%D0%BF#Text>
30. Продаж майна боржника: час для нових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e-tender.ua/news/prodazh-majna-borzhnika-chas-dlya-novih-rishen-366>.

АНОТАЦІЯ

Проблеми, що виникають в процесі звернення стягнення на майно в ході застосування заходів примусового стягнення, стали на сьогоднішній день головним болем багатьох учасників господарського обороту. Одні з них виявляються на стороні стягувачів, активно намагаються отримати свою, інші - на боці боржників, настільки ж завзято відбиваються від докучливих кредиторів.

Мета роботи. Наукова робота присвячена аналізу нового інституту господарського права України – продажу майна боржника у справі про банкрутство. Аналізується інститут електронних торгів та проблеми судової практики щодо продажу майна боржника на аукціонах.

Методи дослідження. Метод аналізу та синтезу дозволив проаналізувати підходи окремих вчених щодо проблем правового інституту продажу майна боржника у справі про банкрутство, норм чинного вітчизняного законодавства, що врегульовують використання такого засобу реалізації майна боржника як електронний аукціон, діалектичний метод пізнання надав можливість оцінити застосування у справі про банкрутство дворівневу систему електронних аукціонів, статистичний метод – порівняти тривалість процедур банкрутства у розвинутих країнах та високу вартість майна.

Результати: визначення шляхів вдосконалення нормативного закріплення продажу майна боржника, реалізація арештованого нерухомого майна через електронні торги.

Обговорення: проблем вітчизняного законодавства та практики, пов'язаних з реалізацією майна, що виникають при вирішенні господарських спорів у справах про банкрутство.

Постановка проблеми та її актуальність. Правова визначеність відносин з продажу майна боржника у процедурах банкрутства є запорукою ефективної розбудови демократичного суспільства. Впровадження інформаційно-телекомунікаційних систем у ринкові відносини вплинуло на електронний аукціонний продаж. Слід зазначити, що у 2008 році стартував

пілотний проект інтернет-аукціонів з реалізації примусово вилученого майна боржників в рамках виконавчого провадження.

Законодавство України щодо продажу майна боржника давно потребувало реформування та істотних змін. З метою уніфікації та спрощення процесуальних аспектів в господарському судочинстві було змінено низку вже існуючих норм щодо продажу майна боржника, а законодавча база поповнилась новелами, які стосуються, зокрема, інституту продажу майна боржника у справі про банкрутство. Кодекс України з процедур банкрутства, який був введений в дію, 21.10.2019 року, покликаний вирішити нагальні проблеми реалізації майна боржника.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання реалізації майна боржника через аукціон розглядали такі вчені як Аляб'єва Н. В., Балакін В. В., Беляєва О. А., Гоголіна Г.В., Дудник Д. В., Дейнега М.А., Зеленкова І. І., Легеза Є. О., Луценко Д. С., Романюк Я. М., Мартинюк О. А., Огріх Ю. Г., Павлюченко Ю. М., Фурса С. Я. та інші. Однак, незважаючи на вже існуючі наукові праці у досліджуваній сфері, все ж відсутні сучасні дослідження продажу майна боржника в процедурі банкрутства на підставі прийнятого Кодексу України з процедур банкрутства. Питання реалізації арештованого нерухомого майна через електронні торги залишається відкритим та потребує свого подальшого наукового дослідження.